

tussen Duin & Dijk

Themanummer Noordzee

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 9 4 ● 2010

Olieslachtoffers op het strand: *wordt de zee werkelijk schoner?*

Nog niet zo lang geleden hingen eigenaars van strandpaviljoens in de winter vaak bordjes bij de deur: 'Olie op het strand, schoenen en laarzen uit graag!'. Tegenwoordig lezen we dit soort waarschuwingen nog maar zelden. Maar olielozingen en dumpingen van andere schadelijke stoffen vinden nog steeds plaats en het beeld wordt vertekend door 'Reynaert de Vos'.

Aangespoelde Jan van Gent.

Er lijken op het strand veel minder met olie besmeurde vogels aan te spoelen. Aan de hand van systematische tellingen van aangespoelde vogels langs de Noord-Hollandse kust over de afgelopen 50 jaren valt een interessant beeld te schetsen, waaruit blijkt dat de zee inderdaad schoner geworden is.

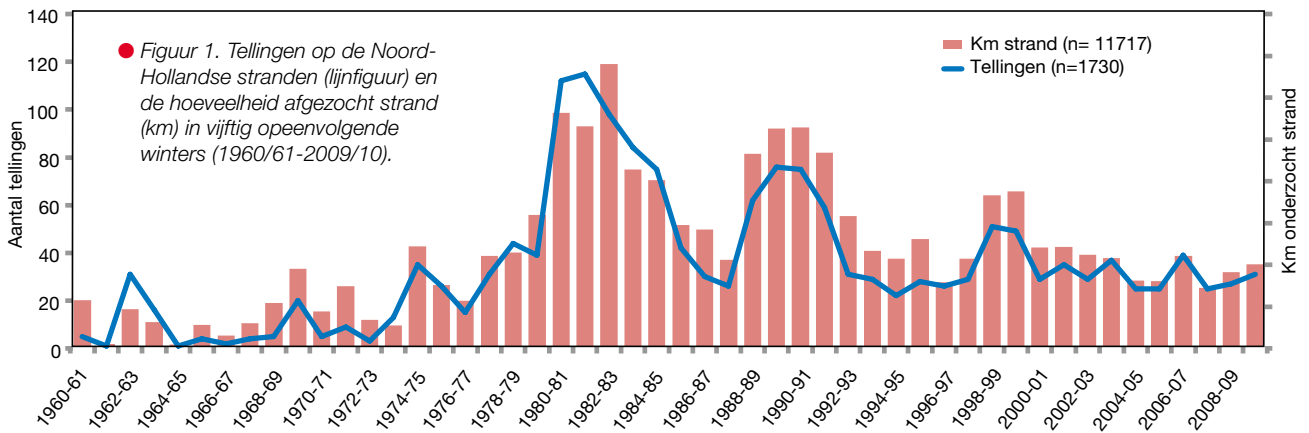
'Teervogels' zijn een begrip dat in de jaren zestig ontstaan is. Het ging daarbij om zeekoeten en alken, waarvan indertijd een zo hoog percentage met olie besmeurd was, dat alle alarmbellen gingen

rinkelen. In die jaren is een begin gemaakt met olieslachtoffertellingen ('stookpietentellingen'), vooral bedoeld om het probleem onder de aandacht te brengen. De ramp met de *Torrey Canyon* in 1967 in Engeland verhevigde de aandacht voor olieslachtoffers, maar het waren vooral de slachtoffers van chronische vervuiling die jaar na jaar (winter na winter eigenlijk) nieuws waren in Nederlandse kranten en journaals. Tegenwoordig horen we veel minder vaak spreken over olieslachtoffers, maar echt verdwe-

nen is het probleem nog steeds niet. Een overzicht.

Het onderzoek naar olieslachtoffers

Het onderzoek naar olieslachtoffers werd indertijd opgezet door de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJV) en midden jaren zeventig overgenomen door de auteur. Weer later werden deze tellingen onderdeel van het pakket van activiteiten van de Nederlandse Zeevogelgroep (werkgroep Nederlands Stookolieslachtoffer Onder-

● Zeekoet met olie op Texel.

● Het merken van getelde aangespoelde vogels op het strand, 8 januari 2009.

zoek; NZG/NSO). Voor wat betreft tellingen in de winter (november t/m april) langs de kust van het Noord-Hollandse vasteland sinds 1960, beschikken we nu over 1730 tellingen over 11.717 km strand (figuur 1).

Vondsten door de jaren heen

Zo'n enorme telinspanning leverde uiteraard een groot aantal aangespoelde vogels op. Onder de in

totaal 51.220 geregistreerde vogels bevonden zich onder andere 325 duikers, 1425 futen, 1559 noordse stormvogels, 482 jan van genten, 6942 ganzen, zwanen en eenden, 5845 steltlopers, 81 jagers, 6521 Larus-meeuwen, 3871 drieteenmeeuwen en 3768 alken. Geen soort was echter zo talrijk als de zeekoet, de teervogel van weleer: 13.678 dode exemplaren (zie de tabel).

Met een korte onderbreking in het begin van de jaren zeventig, schommelde het aantal vogels per getelde kilometer strand steeds rond de vijf stuks, gemeten over een gehele winterperiode. Jaren met uitschieters omhoog waren koude winters (veel dode vogels, maar relatief weinig olieslachtoffers) en seizoenen met olie-incidenten (veel stookpieten). De laatste tien jaren namen de gerapporteerde dichtheden op het strand echter gestaag af: naar drie per kilometer van 2000-2005 en verder naar twee per kilometer in de afgelopen vijf seizoenen (figuur 2). Deze afname wordt deels veroorzaakt door de intensieve predatie door vossen op de stranden van het Hollandse vasteland. Deze dieren slepen talloze kadavers van het strand, voordat ze geteld kunnen worden. Alleen tussen Schoorl en Sint Maartenszee is de telfrequentie zo hoog, dat de meeste dieren (of althans een flink aantal) gevonden worden voordat vossen er mee aan de haal gaan. De gemeten afname is dus voor een deel niet reëel. Elders in Nederland, op stranden waar helemaal geen vossen voorkomen, is het aantal vogels dat elk tij aanspoelt evenwel de laatste jaren ook kleiner geworden. Het zo goed als ontbreken van

koude winters is daarbij een factor van belang geweest, maar daarnaast hebben veranderingen in de aantallen overwinteraars in de Zuidelijke Noordzee daaraan misschien bijgedragen.

Percentage olieslachtoffers: het effect van chronische vervuiling

Ruim de helft van alle gevonden vogels (bij sommige soorten meer, bij andere soorten minder) was met olie besmeurd (57.8%). Het percentage olieslachtoffers onder het totaal aantal aanspoelende vogels wordt gezien als een afspiegeling van het risico dat verschillende soorten lopen om met olie in aanraking te komen (Camphuysen & Van der Meer, 1996). Het behoeft geen verbazing te wekken dat die risico's voor zeekoeten veel groter zijn dan bijvoorbeeld voor meerkoeten. Inderdaad bedroeg het percentage met olie besmeurde zeekoeten over alle jaren heen 76.7% (n= 11.752 complete resten), dat van de meerkoet slechts 14.5% (n= 957). Voor dit soort berekeningen worden alle incomplete resten terzijde geschoven, omdat daaraan de mate van besmeuring niet met zekerheid kan worden afgelezen. Voor alle gevonden vogelsoorten, maar in het bijzonder voor kustgebonden soorten en in mindere mate voor vogels van open zee, geldt dat het percentage olieslachtoffers al jaren terugloopt (figuur 2; Camphuysen, 2010). Deze afname wordt beschouwd als een direct resultaat van de jarenlange inspanningen om chronische olievervuiling terug te dringen: een combinatie van internationale regelgeving, nationale wetgeving

● *Toptien van talrijkste vogels gestrand in de winter (nov-apr) op de kust van het Noord-Hollandse vasteland, 1960-2010 (NZG/NSO ongepubliceerde gegevens).*

Zeekoet <i>Uria aalge</i>	13678
Drieteenmeeuw <i>Rissa tridactyla</i>	3871
Alk <i>Alca torda</i>	3768
Scholekster <i>Haematopus ostralegus</i>	3670
Eidereend <i>Somateria mollissima</i>	2691
Zilvermeeuw <i>Larus argentatus</i>	2580
Zwarte zee-eend <i>Melanitta nigra</i>	2278
Noordse stormvogel <i>Fulmarus glacialis</i>	1559
Meerkoet <i>Fulica atra</i>	1536
Stormmeeuw <i>Larus canus</i>	1471

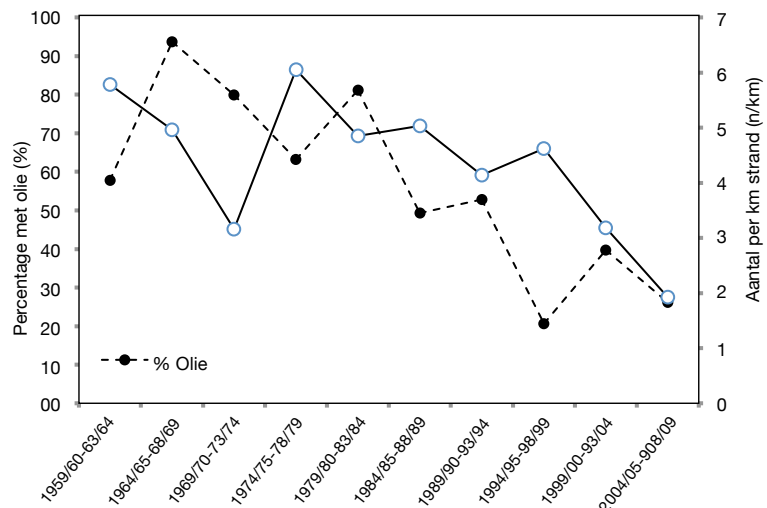
en educatie van schepelingen. Dit geleidelijke proces werpt langzaam haar vruchten af en de 'stookpietentellingen' brengen dat haarscherp in beeld.

Interessant is het verschil in afname tussen vogels van open zee (bijvoorbeeld drieteenmeeuwen, alk, zeekoet) en kustvogels (zoals eiders, zilvermeeuwen, steltlopers). Waar olieslachtoffers onder de kustvogels inmiddels zeldzaam zijn, blijkt nog steeds de helft of hooguit iets minder van alle gevonden zeevogels met olie besmeurd. Dit verschil wordt vermoedelijk veroorzaakt door het beleid dat er op gericht is kost wat het kost te vermijden dat de kust met olie besmeurd raakt. Zeker in het recente verleden waren zowel de controle op vervuilers als de neiging van de Rijksoverheid om verontreinigingen te bestrijden veel groter in de kustwateren dan verder op zee. Ook dit verschil kon met olieslachtoffer-tellingen fraai geïllustreerd worden (Camphuysen, 2010).

Andere vormen van vervuiling

Nog steeds wordt er olie geloosd en nog steeds vinden er incidenten plaats waarbij er plotseling weer besmeurde vogels aanspoelen. Steeds vaker zijn die vogels niet met olie besmeurd, maar met allerlei andere (chemische) substanties. Soms kan de stof worden herkend door chemische analyse, soms blijken het cocktails van 'onschuldige' stoffen en giftige schoonmaakmiddelen te zijn. Voor de vogels maakt dat allemaal weinig verschil; de effecten zijn vaak hetzelfde of erger dan besmeuring met minerale olie (Camphuysen & De Leeuw, in

● *Figuur 2 Afnemende dichtheden dode vogels op het Noord-Hollandse strand (-o-) en een afnemend percentage olieslachtoffers (-•-) in de vijftig afgelopen winterseizoenen (1960/61-2009/10).*

druk). Voor strandwandelaars is het raadzaam om dat soort kadavers maar liever te laten liggen, maar er wel melding van te maken (NIOZ, C.J. Camphuysen, 0222-369488), zodat de zaak geregistreerd en opgeruimd kan worden.

Slot

Concluderend: het strand lijkt niet alleen schoner, het *is* ook werkelijk schoner geworden dan we decennia lang gewend zijn geweest. Chronische olievervuiling is tegenwoordig een schim van wat het geweest is. Toch zijn we nog lang niet klaar en de tellingen hebben hun functie van vinger aan de pols nog allerminst verloren. Niet alleen hebben we nog steeds met enige regelmaat te maken met olie-incidenten, maar bovendien worden er tal van andere stoffen geloosd, deels legaal, die grote schade aan het milieu toebrengen. Bovendien hebben de tellingen langs het strand enorm bijgedragen aan onze kennis van zeevogels op zee. Aspecten zoals voedselkeuze, doodsoorzaken, biometrie, geografische herkomst, sexratio en leeftijdsverdeling zijn zaken die moeilijk in het veld zijn te bestuderen. Er zal dus nog wel

even doorgeteld worden en enthousiaste medewerkers blijven van harte welkom!

*Kees Camphuysen
NIOZ Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee
Postbus 59, 1790AB Den Burg, Texel
kees.camphuysen@nioz.nl*

Literatuur

- CAMPHUYSEN C.J., 2010. Declines in oil-rates of stranded birds in the North Sea highlight spatial patterns in reductions of chronic oil pollution. *Mar. Pollut. Bull.* 60: 1299-1306.
- CAMPHUYSEN C.J., & J. DE LEEUW, in druk. The impact of hydrophobic and insoluble chemicals released from merchant shipping on European marine ecosystems and wildlife. In: McDonough N. & Calewaert J.-B. (eds). *Monitoring of existing and emerging chemicals in the European marine and coastal environment*; chapter 5. Marine Board-ESF Position Paper 15, European Science Foundation, Marine Board, Strasbourg, France.
- CAMPHUYSEN C.J. & J. VAN DER MEER, 1996. Recent trends in oiled seabirds. Ad Hoc working group on Monitoring, Oslo and Paris Convention for the Prevention of Marine Pollution, Environmental Assessment and Monitoring Committee (ASMO). MON 1995 summary record: 20-48, Copenhagen.

● *Dode zeekoet.
Tekening:
Jos Zwarts.*